

บทที่ 7

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัญหาในเรื่องระบบการจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลยในคดีอาญาของประเทศไทย และการทบทวนวรรณกรรม รวมถึงทฤษฎี แนวคิด และมาตรฐานในการจัดหาทุนความให้แก่จำเลยในต่างประเทศแล้ว จะพบว่า การจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหา และจำเลยในประเทศไทยนั้น เป็นเพียงการปฏิบัติตามรูปแบบที่ให้ครบขั้นตอนในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของบุคคลที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องร้องในคดีอาญานั้น หากได้มีกระบวนการที่ชัดเจนเพียงพอที่จะเป็นหลักประกันสิทธิของบุคคลดังกล่าวไม่ ทั้งยังไม่มีกระบวนการในการตรวจสอบและส่งเสริมหรือพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของทุนความให้มีประสิทธิภาพได้ อันเนื่องมาจากหลายปัจจัย เป็นต้นว่า ปัญหาเกี่ยวกับกฎหมายที่กำหนดให้รัฐต้องจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยในคดีอาญาที่มีโทษจำคุก ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่กระทบไปยังปัญหาอื่น ๆ ในลักษณะที่เป็นลูกโซ่ เนื่องจาก เป็นที่รับรู้กันโดยทั่วไปว่า หากรัฐจะต้องจัดหาทุนความให้แก่ บุคคลดังกล่าวในทุกกรณี โดยแทบจะปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ในการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่มีสิทธิร้องขอทุนความแล้ว รัฐจะต้องจัดงบประมาณจำนวนมหาศาลเพื่อให้การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพนั้นเป็นไปอย่างมีคุณภาพที่แท้จริงได้ ซึ่งจะกระทบกระเทือนงบประมาณอันมีจำนวนจำกัดของรัฐที่จำเป็นต้องใช้ในการพัฒนาประเทศชาติในด้านอื่น ๆ เมื่อการบริหารงานงบประมาณเป็นไปโดยไม่มีประสิทธิภาพ ในลักษณะเบี้ยหัวแตก ไม่มีองค์กรบริหารงบประมาณ และวางยุทธศาสตร์ในการพัฒนาระบบการจัดหาทุนความให้แก่จำเลย ข่มผูกพันและกระทบเป็นลูกโซ่อย่างไม่มีจุดจบและไม่อาจจะเยียวยาหรือแก้ไขได้โดยง่าย กล่าวโดยสรุป ผู้เขียนเห็นว่า ควรดำเนินการแก้ไขดังนี้

1. แก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 134/1 และมาตรา 173

ผู้เขียนเห็นว่า ควรจะมีการบัญญัติถึงเงื่อนไขและคุณสมบัติของบุคคลที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐ เป็นต้นว่า ผู้ต้องหาหรือ จำเลยจะต้องยากจน และไม่สามารถหาทุนความได้เอง ข้อเสนอแนะดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิดของอานารยะประเทศ และรายงานวิจัยของผู้ทรงคุณวุฒิที่ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดทุนความขอแรงหรือทุนความอาสา ที่ว่าเฉพาะผู้ที่ยากจนเท่านั้น ที่ไม่อาจเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมและความยุติธรรมทางอาญาได้ เมื่อมีกำหนดเงื่อนไขดังกล่าวแล้ว จะทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดหาทุนความให้แก่ผู้ต้องหาและจำเลย

เช่น สภานายความ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม และหน่วยงานที่ช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน สามารถรวบรวมข้อมูล และวางยุทธศาสตร์การให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่บุคคลจำนวนจำกัดเหล่านั้น ได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

2. พัฒนาความรู้ความสามารถและคุณสมบัติของทนายความ

ควรพัฒนาการฝึกอบรมทั้งก่อนเป็นทนายความ ระหว่างการเป็นทนายความ และมีการสัมมนาปัญหาทางกฎหมายระหว่างที่มีการปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ โดยผู้เขียนเห็นว่า ทนายความในชั้นสอบสวนนั้น ไม่จำเป็นต้องสอบผ่านการวัดความรู้ชั้นเนติบัณฑิต ส่วนทนายความผู้ทำหน้าที่แก้ต่างในชั้นพิจารณาของศาล ควรจะต้องสอบผ่านเป็นเนติบัณฑิตแล้วเท่านั้น ด้วยเหตุที่ความรู้ ความสามารถของทนายความ เป็นหลักประกันคุณภาพและประสิทธิภาพของทนายความได้เป็นอย่างดี การกำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะเป็นทนายความให้สูงขึ้นกว่าปัจจุบัน จึงจำเป็นอันจะทำให้ทนายความสามารถทำหน้าที่ปกป้องสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับอานาระยะประเทศ ที่กำหนดให้ผู้ที่จะเป็นทนายความจะต้องสอบผ่านเป็นเนติบัณฑิตแล้วเท่านั้น

3. ปรับเปลี่ยนองค์กรและหลักจริยธรรมในการควบคุมวิชาชีพทนายความ

ผู้เขียนเห็นว่า ควรจะได้นำหลักการของ ABA Model Rule ที่ผู้เขียนได้นำเสนอไปแล้ว มาใช้ในการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพของทนายความ ซึ่งทนายความจะต้องอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของเนติบัณฑิตยสภา และองค์กรศาล อีกทั้งสภานายความ ที่มีบทบาทสำคัญในการฝึกอบรม ควรจะได้สร้างทัศนคติและค่านิยมในการรับใช้ ให้บริการ และความซื่อสัตย์ สุจริตของทนายความต่อตัวลูกความ เจ้าหน้าที่ในกระบวนการยุติธรรม ประชาชนทั่วไป ทนายความด้วยกันเอง และต่อองค์กรศาล รวมทั้งทนายความด้วยกัน จะต้องคอยสอดส่องและรายงานการประพฤติตนที่ไม่เหมาะสมของทนายความด้วยกัน ต่อองค์กรควบคุมวิชาชีพ ให้ทำการสืบสวนสอบสวนและลงโทษทนายความผู้นั้นอย่างจริงจัง เพราะเมื่อองค์กรทุกฝ่ายในกระบวนการยุติธรรมให้ความร่วมมือในการอำนวยความสะดวกยุติธรรมให้กับประชาชน ผลดีที่เกิดขึ้นก็ย่อมเกิดกับประชาชนที่จะได้รับการรับรองและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามที่กฎหมายบัญญัติรับรองไว้นั่นเอง

4. บัญญัติกฎหมายและมาตรการที่ชัดเจนเกี่ยวกับการประกันคุณภาพและประสิทธิภาพของทนายความ ในทุกระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นสอบสวน ชั้นพิจารณาของศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา

ตามที่ผู้เขียนได้กล่าวเน้นย้ำเสมอว่า การที่พนักงานสอบสวนหรือศาลจัดให้มีทนายความเข้าฟัง การสอบสวน หรือเข้าว่าความแก้ต่างให้แก่ผู้ต้องหา หรือจำเลยในชั้นพิจารณาสมบูรณ์แบบแต่เพียง รูปแบบเท่านั้น ก็หาได้มีประโยชน์ใด ๆ ไม่ มีแต่ทำให้รัฐต้องสูญเสียงบประมาณมหาศาลไปกับเงื่อนงำ ของกฎหมายดังกล่าว ฉะนั้น ถ้าฟังการมีทนายความ แต่ทนายความไม่มีประสิทธิภาพแล้ว ย่อมไม่ แดกต่างจากการไม่มีทนายความแต่ประการใด ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติของ กฎหมายให้ชัดเจนถึงสิทธิการมีทนายความที่มีประสิทธิภาพ ไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความ อาญา มาตรา 134/1 และมาตรา 173 อีกทั้ง ยังควรมีการกำหนดผลลัพธ์และการเยียวยาความเสียหาย หากพบว่าทนายความปฏิบัติหน้าที่โดยไม่ประสิทธิภาพ หรือกรณีที่ศาลไม่ทำหน้าที่ตรวจสอบความ บกพร่องดังกล่าว หากเห็นเป็นที่ประจักษ์ว่าหากปล่อยให้ทนายความนั้นยังปฏิบัติหน้าที่ต่อไป จะเกิด ความเสียหายแก่จำเลยอย่างแน่แท้ เช่นนี้ ย่อมถือเป็นความบกพร่องของศาลที่ไม่แก้ไขเยียวยาความ ไม่มี ประสิทธิภาพของทนายความ ฉะนั้น จำเลยมีสิทธิในการได้รับการพิจารณาคดีใหม่โดยเร็ว และอาจจะ ได้รับประโยชน์จนถึงขนาดพิพากษายกฟ้อง หากความร้ายแรงที่เกิดจากความบกพร่องของทนายความ หรือ กรณีศาลไม่นำพาตรวจสอบความบกพร่องอันเห็นประจักษ์นั้นถึงขนาดไม่อาจเยียวยาด้วยการ พิจารณาคดีใหม่ เป็นต้น

ทั้งนี้ ในการยื่นคำร้องขอให้ศาลตรวจสอบความไม่มีประสิทธิภาพของทนายความ โดยปกติ จะเป็นหน้าที่ของจำเลยที่จะพิสูจน์ว่ามีความบกพร่องในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความจำเลยคนก่อน และมีความเสียหายเกิดขึ้นแล้ว ซึ่งศาลอาจจะใช้อำนาจตามระบบไต่สวนเข้าทำการตรวจสอบ ข้อเท็จจริงได้เองว่ามีความบกพร่องร้ายแรงถึงขนาดเกิดขึ้นจริงหรือไม่ เว้นแต่ในกรณี ที่มีความ บกพร่องและจะต้องเกิดความเสียหายอย่างแน่แท้แล้ว เช่น มีกรณีขัดกันของผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น ระหว่างตัวทนายความกับลูกความ หรือ ระหว่างตัวลูกความหลายคนที่ทนายความแก้ต่างให้ กรณีเช่นนี้ จำเลยก็ไม่จำเป็นต้องนำสืบ แต่เป็นหน้าที่ของศาลที่จะต้องทำการตรวจสอบความบกพร่องนั่นเอง

5. หัวข้อที่ควรทำการศึกษาเพิ่มเติม

ผู้เขียนเห็นว่า การจัดตั้งสำนักงานทนายจำเลยสาธารณะ (Public Defender Office) หรือ คณะกรรมการอิสระ (Commission) เพื่อเข้ามาทำหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารงานและการพัฒนา

ประสิทธิภาพของทนายความนั้น ก็อาจจะเป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการพัฒนาประสิทธิภาพของทนายความ
 จำเลยได้ เพราะจะมีองค์กรกลางที่เป็นอิสระในการกำหนดยุทธศาสตร์ เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของ
 องค์กร ซึ่งจะสามารถวางแผนงาน โครงการ ในการพัฒนาทนายความให้ไปในทิศทางเดียวกันได้อย่าง
 มีคุณภาพ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่า ไม่ว่าประเทศไทยจะเลือกใช้รูปแบบปัจจุบันที่มีสภาพทนายความเป็นองค์กร
 กลางในการผลิตและฝึกอบรมทนายความ ให้ทำหน้าที่พัฒนาให้ทนายความมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น หรือ
 จะนำรูปแบบใหม่ที่ใช้อยู่ในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ คือ รูปแบบ Public Defender
 มาประยุกต์ใช้ก็ตาม ประเทศไทยจะต้องมีการเตรียมความพร้อมในด้านกฎหมายที่ผู้เขียนได้นำเสนอไป
 แล้ว รวมทั้งปรับทัศนคติของทนายความที่มีหน้าที่ในการพิทักษ์รักษาและส่งเสริมความยุติธรรมใน
 สังคม และจะต้องพัฒนาในเรื่องจริยธรรม ความประพฤติ รวมถึงความรู้ความชำนาญในด้านกฎหมาย
 ในฐานะผู้มีวิชาชีพทนายความเป็นอย่างดี

ผู้เขียนเห็นว่า การจัดตั้งสำนักงานทนายความจำเลยสาธารณะ (Public Defender) เป็นแนวทาง
 ที่ดีในการพัฒนาประสิทธิภาพของทนายความจำเลย ซึ่งผู้เขียนไม่ขอศึกษาในรายละเอียดกว่าที่กล่าวไว้
 ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ซึ่งหากจะมีการศึกษาในรายละเอียดอย่างแท้จริง จนถึงขั้นที่รัฐสามารถนำไป
 ปฏิบัติได้จริงย่อมจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยรวม